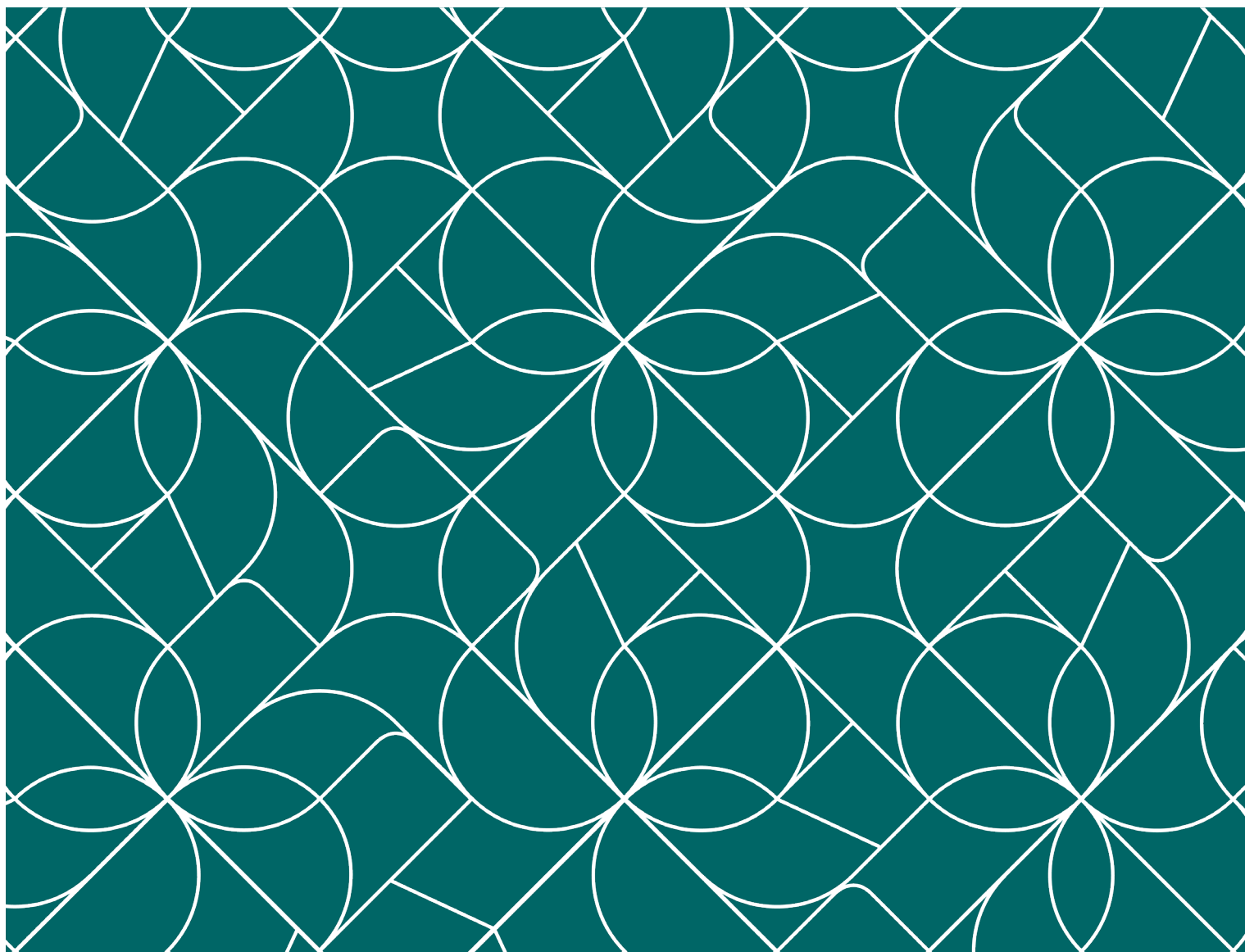

Stärkt tillsyn av stödboende och hem för vård eller boende som tar emot barn och unga

Delredovisning I av regeringsuppdrag (S2024/01643)

Citera gärna ur IVO:s publikationer, men ange alltid källa. Kom ihåg att bilder, fotografier och illustrationer är skyddade av upphovsrätten, och du måste ha upphovsmannens tillstånd för att använda dem.

Rapporten finns publicerad på www.ivo.se

Artikelnr • IVO 2025-3

Utgiven • januari 2025, www.ivo.se

Innehåll

Uppdraget	4
IVO:s tillsyn och tillståndsprovning	4
Årlig tillsyn av boenden som tar emot barn eller unga.....	4
Tillståndsprovning och tillsyn av ägare och ledning i bolag.....	5
Utökad och regelbunden ägar- och ledningsprovning av HVB och stödboende för barn och unga	7
Referenser	9

Uppdraget

Inspektionen för vård och omsorg (IVO) lämnar här en första delredovisning av uppdraget om att förstärka tillsynen av stödboenden och hem för vård eller boende (HVB) som tar emot barn och unga (S2024/01643). Denna redovisning beskriver en ordning för hur myndighetens ägar- och ledningsprövning kan utökas och genomföras regelbundet inom tillsynen av HVB och stödboenden för barn och unga.

IVO:s tillsyn och tillståndsprövning

IVO:s tillsyn av omsorgen fokuserar alltmer på oseriösa och kriminella aktörer. Det handlar till stor del om att myndighetens riskanalyser, tillsynsområden och tillsynsobjekt allt oftare visar tecken på välfärdsbrottslighet och oseriösa inslag.

Myndighetens årliga tillsyn (frekvenstillsyn) av boenden för barn och unga omfattar cirka 1 000 verksamheter inom socialtjänst och LSS. Av dessa utgör HVB och stödboenden en majoritet.¹ IVO genomför även riskbaserad tillsyn av verksamheter och bolag (ägar- och ledningsprövning). Den riskbaserade tillsynen görs inom ramen för nationellt sammanhållna tillsyner eller riktas mot enskilda verksamheter eller bolag efter signaler om akuta allvarliga problem eller brister i lämplighet hos företrädare. Under 2024 har IVO förstärkt tillsynen mot bolag och verksamheter inom omsorgen där myndighetens analys visar att oseriösa eller kriminella aktörer kan förekomma. Som en del av detta bedriver myndigheten en sammanhållen nationell tillsyn som hittills omfattar ett 80-tal bolag och verksamheter inom socialtjänsten och LSS. En stor del av tillsynen har riktats mot HVB och stödboenden för barn och unga som hittills omfattar över 30 bolag och nästan 50 verksamheter.²

Årlig tillsyn av boenden som tar emot barn eller unga³

I den årliga tillsynen av samtliga boenden som tar emot barn eller unga ska IVO genomföra inspektioner i verksamheterna. Vid inspektionerna ska IVO prata med de barn och unga som samtycker till det. IVO:s tillsyn ska bidra till att vården och omsorgen är säker, har god kvalitet och bedrivs i enlighet med lagar och andra föreskrifter. Tillsynen ska genomsyras av ett patient- och brukarperspektiv.

¹ I tillsynen av boenden för barn och unga ingår även LSS-boenden och SiS-hem.

² För en mer utförlig beskrivning, se IVO (2025). Förstärkt tillsyn mot välfärdsbrottslighet inom omsorgen. IVO 2025-02.

³ För en mer utförlig beskrivning, se IVO (2024a). Våld, hot, övergrepp och oseriös verksamhet på HVB. IVO 2024-11.

Tillsynsbeslut är bindande för en verksamhet. Vid misstanke eller kännedom om att ett barn far illa har IVO en skyldighet att anmäla detta till kommunens socialnämnd. Myndigheten kan även göra en polisanmälan, efter bedömning från fall till fall.

Tillsynen av boenden för barn och unga bedrivs sedan 2024 nationellt och utvecklas löpande för att i högre grad upptäcka och agera mot oseriösa och kriminella aktörer. Inför tillsynen 2024 genomfördes en samlad riskanalys som möjliggjorde en enhetlig riskbedömning och en omfattande effektivisering. Riskanalysen grundades på resultat av tidigare tillsyn, inkomna underrättelser och annan information samt enkäter till föreståndare och placerade barn och unga.

För att stärka enhetligheten i myndighetens bedömningar och beslut används bland annat gemensamma instruktioner, bedömningsstöd och bedömningsmöten. Inför inspektionstillfället har inspektörer gått igenom inkommen information om verksamheten som finns i systemet IVO insikt, lex Sarah-anmälningar samt ändringsanmälningar. Vid inspektioner genomfördes intervjuer med föreståndare och anställda samt samtal med inskrivna barn och unga som ville prata med IVO. Samtal med barn och unga sker ofta på plats i verksamheten, men de kan också erbjudas möjlighet att höras på andra sätt. Det finns också alltid möjlighet att lämna synpunkter via IVO:s hemsida, där det även går att vara anonym. Om det framkommer uppgifter i tillsynen som tyder på brister utanför de områden som IVO valt att granska, så kallade bifynd, har myndigheten en särskild rutin för omhändertagande och hantering inom myndigheten. Alla signaler om brister, oavsett om de inkommit i samband med inspektion eller via annan datainsamling, hanteras och bedöms inom den årliga tillsynen enligt den gemensamma arbetsgång som hela myndigheten arbetar efter.

Tillståndsprövning och tillsyn av ägare och ledning i bolag

Privata utförare av HVB och stödboenden omfattas av tillståndsplikt vilket innebär att sådana boenden bara får bedrivas om verksamheten har sökt och beviljats tillstånd av IVO. Kommunala boenden ska anmälas till IVO:s omsorgsregister. Tillståndsplikten och anmälan till omsorgsregistret är en del i att säkerställa barns och ungas tillgång till en säker miljö och vård av god kvalitet. Idag finns det omkring 650 HVB och knappt 300 stödboenden för barn och unga. En majoritet (79 procent) drivs av privata utförare i nästan 400 bolag.⁴

För att tillstånd ska beviljas av IVO ska ägar- och ledningskretsen⁵ ha insikt i de föreskrifter som gäller för verksamheten och uppfylla kravet på lämplighet. Den

⁴ IVO, omsorgsregistret 3 januari 2025. Av drygt 950 verksamheter utgörs cirka 180 av verksamheter som har vilande tillstånd. Med vilande tillstånd avses utförare som har tillstånd för en viss verksamhet enligt socialtjänstlagen men som inte bedriver någon verksamhet under en kortare eller längre period.

⁵ Av 7 kap. 2 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL, framgår att det med ägar- och ledningskrets avses den verkställande direktören och andra som genom en ledande ställning eller på annat sätt har ett

verksamhet som ska bedrivas måste också ha ekonomiska förutsättningar att följa de föreskrifter som gäller för verksamheten. Verksamheten ska också ha förutsättningar att bedrivas så att kraven på god kvalitet och säkerhet uppfylls.⁶ Kraven varierar beroende på verksamhetstyp och kan bero på olika faktorer som målgrupp, innehåll och insatser, hur väl anpassade lokalerna är för ändamålen samt kompetensen hos föreståndare och övrig personal.

I ägar- och ledningskretsen ska det finnas insikt i de föreskrifter som gäller för den aktuella verksamhetsformen samt i de arbetsrättsliga, arbetsmiljörättsliga och ekonomiska regelverk som reglerar verksamheten.⁷

I övrigt krävs att sökanden anses lämpliga utifrån en samlad bedömning av viljan och förmågan att fullgöra sina skyldigheter mot det allmänna, laglydnad i övrigt och andra omständigheter av betydelse. Lämplighetsbedömningen kan påverkas om företrädare som tidigare drivit en verksamhet har fått sitt tillstånd återkallat, om verksamhet bedrivits olagligt eller om IVO funnit allvarliga brister i verksamheten vid tillsyn.⁸

Ett tillstånd gäller tills vidare, även om verksamheten är vilande.⁹ Om en verksamhet överläts till en ny ägare övergår tillståndet till den nya ägaren. Överlåtelsen kan ske utan krav på att de nya ägarnas insikt, lämplighet och ekonomiska förutsättningar prövas som vid ansökan om nytt tillstånd. Förändringar i den krets av personer som utgör ägare och ledning ska dock anmälas till IVO och kan på så sätt bli föremål för granskning.¹⁰ Verksamheter som ändras helt eller till väsentlig del eller flyttas behöver ansöka om nytt tillstånd.¹¹

Ägar- och ledningsprövningen omfattar också arbetet med att pröva om de som har beviljats tillstånd fortsatt uppfyller kraven på insikt och lämplighet i övrigt samt ekonomiska förutsättningar.¹² IVO prövar ett 40-tal tillståndsinnehavare med befintliga tillstånd per år. Under 2024 resulterade tillsynen i beslut om att återkalla tillstånd för 24 bolag.¹³ Det handlar om företrädare som bedömts olämpliga på grund av ekonomisk misskötsamhet, som dömts för ekonomisk eller annan

bestämmande inflytande över verksamheten, styrelseledamöter och styrelsesuppleanter, bolagsmännen i kommanditbolag eller andra handelsbolag och personer som genom ett direkt eller indirekt ägande har ett väsentligt inflytande över verksamheten.

⁶ 7 kap. 2 § SoL.

⁷ Prop. 2017/18:158, s. 117 f.

⁸ Ibid. s. 118.

⁹ I vissa fall utfärdar IVO tidsbegränsade tillstånd för verksamhet som enligt avtal har överlämnats av en kommun åt ett bolag att bedriva på entreprenad. Se 2 kap. 5 § SoL och 4 kap. 3 § andra stycket socialtjänstförordningen (2001:937), SoF.

¹⁰ 7 kap 2a § SoL.

¹¹ 7 kap 2 § sista stycket SoL,

¹² 7 kap. 2 § SoL.

¹³ Siffran avser genomsnittligt antal avslutade ärenden 2022-2024 där en prövning av ägare och ledning för befintliga tillstånd genomförts. Under 2024 beslutade IVO om att återkalla tillstånd för eller tillfälligt förbjuda totalt 47 verksamheter inom omsorgen.

brottslighet, som inte följt regler för hur bolag ska skötas eller som fuskat med underlag och på det sättet fått ersättning felaktigt utbetald. IVO har också återkallat tillstånd på grund av upprepad och systematisk underlåtenhet hos ansvariga att kontrollera registerutdrag av personal innan anställning.¹⁴

Utökad och regelbunden ägar- och ledningsprövning av HVB och stödboende för barn och unga

Vid IVO pågår ett omfattande arbete med att höja myndighetens förmåga att upptäcka och hindra oseriösa och kriminella aktörer inom omsorgen och hälso- och sjukvården. Åtgärderna handlar om att stärka olika delar av myndighetens kompetens, förbättra riskanalyser och att utveckla tillsynsmetoder. Myndigheten ser även över den interna organisationen för att kunna kraftsamla kring arbetet mot välfärdsbrottslighet. IVO har i flera rapporter redogjort för myndighetens behov av ett utökat uppdrag, resursförstärkning i arbetet mot välfärdsbrottslighet samt ett antal författningsändringar på området.¹⁵

En central förutsättning för att nå framgång i uppdraget är en utvecklad och effektiv samverkan med andra myndigheter. I detta uppdrag har IVO tillsammans med Polisen, Skatteverket och Ekobrottsmyndigheten inrättat en samverkan kring HVB och stödboende med grund i lagen (2016:774) om uppgiftsskyldighet vid samverkan mot viss organiserad brottslighet (LUS).¹⁶

Under 2025 kommer IVO i högre grad rikta den egeninitierade ägar- och ledningsprövningen av bolag mot HVB och stödboenden för barn och unga. Syftet är att upptäcka och stoppa fler oseriösa och kriminella aktörer som bedriver verksamheter utan den lämplighet, förmåga eller avsikt som krävs för att erbjuda placerade barn och unga en trygg och säker vård. Uppgifter om lämplighet hos ägare och ledning i ett bolag ska i högre grad komplettera de uppgifter om verksamheten som IVO baserar analyser och inspektionsordning på inom den årliga verksamhetstillsynen. Den utvecklade riskanalysen kommer även bidra med inriktning och prioriteringar inom den årliga tillsynen. Möjligheten att upptäcka oseriös verksamhet stärks och tillsynen mot oseriösa och kriminella aktörer kommer bli mer träffsäker.

¹⁴ Lagen (2007:171) om registerkontroll av personal vid vissa boenden som tar emot barn.

¹⁵ Ett mer utförligt resonemang om myndighetens pågående arbete och bedömning av förutsättningar och behov finns i IVO (2025).

¹⁶ Enligt 2 § förordningen (2016:775) om uppgiftsskyldighet vid samverkan mot viss organiserad brottslighet omfattas IVO av lagen (2016:774) om uppgiftsskyldighet vid samverkan mot viss organiserad brottslighet.

IVO kommer genomföra en genomlysning av samtliga bolag som har tillstånd att bedriva HVB eller stödboende för barn och unga under 2025. Genomlysningen innebär att hämta in uppgifter för att identifiera tecken på olämplighet. Olämplighet kan handla om bolagets ekonomi, företrädarens ekonomiska och associationsrättsliga skötsamhet och företrädarens eventuella förekomst i misstanke- och belastningsregistret. Olämplighet kan också innebära att bolaget har rapporterat in förändringar i ägar- och ledningskretsen till andra myndigheter, men inte till IVO. Genomlysningen innebär också att hämta in annan relevant information från Polisen, Ekobrottsmyndigheten och Skatteverket utifrån den pågående samverkan som finns på området.

För att fastställa kopplingar mellan företrädare och bolagsstrukturer behöver IVO genomföra nätverksanalyser. Samtliga uppgifter som rör indikationer på olämplig ägare och ledning kommer att kompletteras med uppgifter om allvarliga missförhållanden eller oseriös verksamhet som framkommer inom ramen för IVO:s verksamhetstillsyn av HVB och stödboenden för barn och unga. Tidigare erfarenhet visar på ett tydligt samband mellan oseriösa utövare och brister i allt från kvalitet och säkerhet till tillståndsefterlevnad, personalens kompetens, icke ändamålsenliga lokaler och otillräckligt kvalitetsarbete.

Baserat på riskanalysen gör IVO ett första urval av bolag där myndigheten ska inleda en fördjupad tillsyn av ägare och ledning. I takt med att IVO får information om ändrade förhållanden i enskilda bolag kommer IVO vid behov göra en ny prioriteringsordning. Nya tillsyner påbörjas löpande under 2025 i takt med att myndighetens resurser är tillgängliga.

De verksamheter som ägs av bolag där IVO genomför ägar- och ledningsprövning kommer även att inspekteras inom ramen för den årliga tillsynen. Myndigheten kommer alltså fatta tillsynsbeslut för *bolag* inom ramen för ägar- och ledningsprövning samt tillsynsbeslut för *verksamheter* inom ramen för den årliga tillsynen. IVO behöver säkerställa att myndighetens beslut för de två formerna av tillsyn är enhetliga, rättssäkra och korrekta i enlighet med IVO:s uppdrag och andra författningskrav.

IVO understryker återigen¹⁷ att tillsyn inom ramen för ägar- och ledningsprövning är komplex och tar alltmer tid och resurser i anspråk. Det beror på att oseriösa och kriminella aktörer genom avancerade brottsupplägg och med olika medel försvårar, fördröjer eller hindrar IVO från att genomföra nödvändig tillsyn. Även om IVO tillsätter mer resurser och effektiviserar handläggningen kräver många ärenden fortfarande omfattande utredningar. Det är vid denna tidpunkt inte möjligt att uppskatta antalet bolag eller verksamheter som blir föremål för tillsyn under året men antalet kommer att öka i takt med att myndighetens förmåga och organisation stärks på området.

¹⁷ Se till exempel IVO (2024b). Årsredovisning 2023. IVO 2024-1, s. 29.

Referenser

IVO (2025). Förstärkt tillsyn mot välfärdsbrottslighet inom omsorgen. IVO 2025-02.

IVO (2024a). Våld, hot, övergrepp och oseriös verksamhet på HVB. IVO 2024-11.

IVO (2024b). Årsredovisning 2023. IVO 2024-01.

Prop. 2017/18:158. Ökade tillståndskrav och särskilda regler för upphandling inom välfärden.

SFS 2016:775 Förordning om uppgiftsskyldighet vid samverkan mot viss organiserad brottslighet.

SFS 2007:171 Lag om registerkontroll av personal vid vissa boenden som tar emot barn.

SFS 2016:774 Lag om uppgiftsskyldighet vid samverkan mot viss organiserad brottslighet.

SFS 2001:937 Socialtjänstförordning.

SFS 2001:453 Socialtjänstlag.